

Jukka Mallinen: Seisahdus erämaassa, Joseph Brodskysta

MERVI SAINIO: Elämä tappio, kirjoittaminen voitto

Turha on puhua elollistamattomalle raa´alle voimalle – puskutraktorille, toteaa Jukka Mallinen teoksensa nimirunosta ”Seisahdus erämaassa”.

Vaan mitä tulee suhteiden rumuuteen,
niin ihminen ei ole riippuvainen niistä,
vaan pikemminkin rumuuden suhteista.

/.../

Kirkkomaalle ajoi hullujussi,
jonka puomista roikkui rautakuula.
Ja seinät alkoivat vähitellen antaa myöten.
Olisi naurettavaa olla antamatta myöten, jos sinä
olet seinä ja edessäsi on murskain.

/.../

Aita on purettu aikoja sitten,
mutta ne varmaan uneksivat aidan.
Niiden haaveet pyyhkivät yli näkyväisen.

/.../

Ilmeisesti on yksi
asia ristiä kansakunta,
vaan kantaa risti on jo aivan toinen.

/.../

Mitä olemme lähellä? Mitä on tuolla edessä?
Odottaako meitä nyt toinen aikakausi?
Ja jos on näin, niin mikä on yhteinen velvollisuutemme?
Ja mitä on meidän kantaminen sille uhriksi?

-*Seisahdus erämaassa*, 1966.

Savukeidas jatkaa laatukirjallisuusjulkaisulinjaansa äskettäin ilmestyneellä Jukka Mallisen Joseph Brodsky -luennalla. *Seisahdus erämaassa – Elämäkertaa ja kirjoituksia* nobelisti-emigranttikirjailija Joseph Brodskystä (1940-1996) soveltuu sukkelaan luettavaksi. Mallisen subjektiivinen lähestymistapa suomentamaansa kirjailijaan ja tämän tuotantoon on asiantuntevaa ja lennokasta, omakohtaiset anekdootit hersyvät intellektiä vitaaliutta. Paikoin briljeeraavan esseistin teos tarjoaa paitsi knoppitietoa myös reilun tietopaketin lähihistoriaan valottamalla vällinneeita kulttuurisia ja poliittisia olosuhteita yleisselkoisesti ja emigranttikirjailijuiden arkea erityisesti. Tuloksena on tasapainoinen ja informatiivinen lukukokemus. Venäjällä vankeudessa koettu kärsimys, vaino ja vääritys, kirjailija-identiteetin

etsiminen ja viimein legitimaatio ja seesteisehköt kaudet New Yorkissa, Roomassa, Venetsiassa ja villissä aasialaisessa Meksikossa: 357 sivullista Brodsky-monografiaa, runoutta ja runoanalyysiä kompaktina pokkarina. Kirja soveltuu hyvin myös Pietarinmatkasta haaveilevan vaihtoehtoturistioppaaksi.

Mallinen kertoo kirjassaan eloisesti, miten hän päätyi Brodskyn *Roomalaisten elegioiden* suomentamisen pariin. Maanalaisten metarealistien ja konseptualistien poetiikan jälkeen Brodskyn elegioiden kohtalokkuus ja jyrkät pessimismi kaiketi kolahtivat. Ne ilmestyivät suomeksi *Kulttuurivihkoissa* 1987, samana vuonna Brodsky sai kirjallisuuden Nobelpalkinnon. Sittenkin Mallinen onkin suurelta osin vastannut Brodskyn esseistiikan ja runojen suomentamisesta.

Brodsky emigroitui Neuvostoliitosta Yhdysvaltoihin 32-vuotiaana vuonna 1972, kotimaahansa hän ei koskaan enää palannut. Kirjailijan tiedetään silti haaveilleen vierailusta ikävöimäänsä Pietariin incognito Helsingin käyntinsäkin yhteydessä ja kaivanneensa pohjolan luontoa. Brodskyn aikalaisen, englanniksi kirjoittaneen ja Amerikkaan loikanneen Vladimir Nabokovin (1899-1977) kokemus pakolaiskirjailijuudesta lienee ollut varsin erilainen. Kosmopoliitti Nabokov oli yläluokkaista syntyperää, kun taas Brodsky vaatimattomista oloista. Esseessään *Puolitoista huonetta* Brodsky antaa äänen myös vaiennetuille vanhemmilleen, joita hän ei koskaan enää tulisi tapaamaan. Muistelemalla kotiolojaan hän kuroo etäisyyttä ikävöimiinsä ihmisiin ja Pietariin. Mallisen mukaan "Pietari hämmötti hänen kaikkien kaupunkihahmojensa takana, se oli Venetsian ja Rooman alta pilkottava alkuelämys. Brodsky oli menettänyt Pietarin mutta hän sanoi aistivansa sen jatkuvana aavesärkynä. Synnyinkaupunki oli implisiittisesti mukana kaikessa, mitä hän kirjoitti, kaiken sen rytmi, psyykkinen tila".

"Suunnastaan suistettu joki virtaamassa vieraaseen, keinotekoiseen suistoon. Voiko sen katoamista tuohon suistoon pitää luonnollisista syistä johtuvana? Ja jos voi, entä sen kulku? Entä ulkoapäin kutistettu ja väärään suuntaan ohjattu inhimillinen potentiaali?"

-Puolitoista huonetta. (*Ei oikein ihmisenkään*, 1987)

Brodskyn elämästä ja tuotannosta on ilmestynyt vastikään useita tutkimuksia ja elokuva. Suomessakin Sodankylän elokuvajuhlilla tänä vuonna nähty Andrei Hrzanovskin lämminhenkinen *Room and a half* on kuvitelma Brodskyn paluusta entisen kotikaupunkinsa vuokrataloelämään Nevan varrelle ja kunnianosoitus Pietarille.

Mitä tulee lyyrikoista, jotka palvelevat muusaansa, valtiota, ja voiko poliittinen runous lyyrisyydessään koskaan olla puhtaasti transnationaalista, kysyy Andrew Kahn TLS-artikkelissaan *The poet's authority in the age of utopia*, jossa hän esittelee tuoreita Brodsky-julkaisuja. Mallisen kirja voi antaa avaimia myös tämän artikkelin esittämään kysymykseen, johon yhdyin: Pystyvätkö runoilijat edes maanpaossa pakenemaan kotimaansa mentaalista karttaa? Eivät. Mutta kulttuuristen sekoitusten tuote, hybridinen identiteetti on mahdollinen. Voi kuulua samaan aikaan moneen kotiin, tai kuten Mallinen sanoo, Brodsky oli yhtä aikaa sisällä ja ulkona. Hän siteeraa Brodsky-ymmärtäjää Seamus Heaneyta, jonka mukaan Brodskyn englanninkielisten runojen energian on tuottanut venäjä.

Brodskyn proosaa julkaisi yllättäin ensimmäiseksi englanninkielinen *Vogue*, runoutta taas emigraatiokirjallisuuden aikakauslehti *Kontinent*, Mallinen listaa. Brodsky kirjoitti runonsa pääosin venäjäksi, esseensä taas englanniksi. Esseitä arvostettiin, runous taas sai osakseen kritiikkiä paitsi Amerikassa myös Venäjällä. Mallisen mukaan Brodsky ei mieltänyt itseään kaksikieliseksi ja englanninkieliseksi kirjailijaksi hänellä ei ollut kunnianhimoa. Blues- ja jazzmusiikilla, länkkäreillä ja runoudella sen sijaan oli oma universaali kielensä. Kirjalliseksi hengenheimolaisikseen Brodsky nimeää muun muassa Anna Ahmatovan ja T.S. Eliotin.

Rivienväliin kirjoittaminen oli ominaista Brodskyn runoudelle, hän saattoi selittää runojaan esseissään mutta myös hänen esseistikkalleen on leimallista lyyrisyys. Näin hänen runossaan kokoelmassa *Keskusteluja taivaan asujaimen kanssa* 24.5.1980:

/.../Jäävuorenhuipulta näin puoli maailmaa,
olin kolmasti hukkuu, kahdesti lentää kappaleiksi.
Hylkäsin maan, joka minut ruokki

/.../

Murheen kanssa yksin tunnen solidaarisuutta
Mutta niin kauan kuin suuni ei ole täynnä savea, siitä tulee kuulumaan pelkkää kiitollisuutta

/.../

Mallinen muistuttaa, että Brodskyn loppukauden tärkein samastumiskohde oli Horatius, kiitollinen runoilija monarkkinsa varjossa. Kulusta keskittietä viitoittivat kuitenkin Brodskylläkin veripisarot ja haaksirikot.

Kuten niin monet runoilijat sitten antiikin, myös Brodsky pyrki runoutensa kautta sovitamaan kokemaansa vankeutta, maanpakolaisuuttaan, suhdettaan menneeseen, ikuiseen, kotimaahansa. Brodsky vertasi luonnollisesti itseään Aenaekseen, ei Odysseukseen.

/.../Ja meri muuttui kyynelten mereksi.
Mutta, kuten tunnettua, juuri epätoivon
hetkellä alkaa puhaltaa
matkatuuli. Ja suurmies
jätti Karthagon.

Nainen seisoi
rovion ääressä, jonka kaupunginmuurin luo
olivat sytyttäneet hänen omat sotilaansa,
ja näki miten rovion hehkussa,
liekkien ja savun häilähtelyssä
äänettömästi hajosi Karthago

kauan ennen Caton ennustusta.

-Aeneas ja Dido, 1962-1972 (*Keskusteluja taivaan asujaimen kanssa*, 1995)

Pakolaiseksi joutumisen aiheuttaa vapaudesta kiinni pitäminen, kiteyttää Jukka Mallinen kirjoituksissaan Brodskysta ja tulee lausuneeksi johtomotiivin kummallekin tässä siteeraamalla Seisahdukselle erämaassa.

Jukka Mallinen: *Seisahdus erämaassa. Elämäkertaa ja kirjoituksia Joseph Brodskysta*. Savukeidas, 2010.